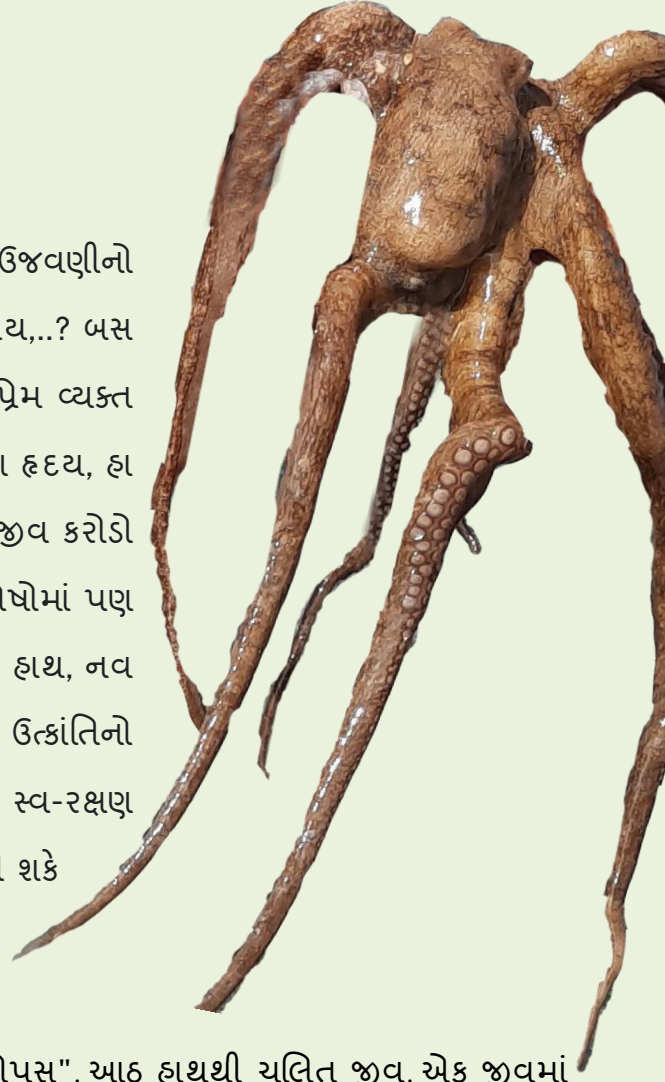

સમુદ્રની પટકથા

ગુજરાતી ભાષાના વાંચકો માટે એક અલગ પહેલ....સમુદ્રના વિવિધ જીવોની જીવન શૈલીનાં વર્ણનનો કઈક અલગ અંદાજ

ભાગ ૧૫ : "ત્રણ હૃદય-નવ મગજ"

૧૪ ફેબ્રુઆરી, "વેલેન્ટાઈન ડે" વિશ્વ ભરમાં પ્રેમની ઉજવણીનો દિવસ, પ્રેમ એટલે હૃદયની લાગણી, જેમાં મગજનો ઉપયોગ ન થાય...? બસ એવું કહેવાય, બાકી આજ તો દુનિયા મગજનો જ ઉપયોગ કરી પ્રેમ વ્યક્ત કરે..!, આ તો હૃદય પરથી યાદ આવ્યો એક સમુદ્રી જીવ જેના ત્રણ હૃદય, હા એટલે એના પ્રેમની વાર્તા નહીં કરું. પણ આશ્ચર્યચકિત કરતો આ જીવ કરોડો વર્ષોથી પૃથ્વી પર અસ્તિત્વ ટકાવી બેઠો, ડાયનોસર કાળના અવશેષોમાં પણ એના પૂર્વજોનાં અવશેષો મળે, હાડકા વગરની લચીલું શરીર, આઠ હાથ, નવ મગજ અને ત્રણ હૃદય ધરાવતો આ જીવ એટલે "ઓક્ટોપસ". ઉત્કાંતિનો અજોડ નમુનો, કરોડો વર્ષ પહેલા કવચધારી જીવો ઝડપી ગતિ, સ્વ-રક્ષણ અને અસ્તિત્વ લડાઈમાં પોતાનાં કવચનો ત્યાગ કરી સ્વતંત્ર જીવી શકે તેવા શરીર રચનામાં વિવિધ ફેરફાર કરી આજનાં "ઓક્ટોપસ" તરીકે જીવિત થયા.

મૃદુકાય સમુદાયનાં વર્ગ Cephalopoda ની પ્રજાતિ "ઓક્ટોપસ", આઠ હાથથી ચલિત જીવ, એક જીવમાં પ્રકૃતિએ જાણે બધી જ અદભૂતતા ભરી દીધી, સમુદ્રમાં દરેક પરિસ્થિતિને પહોંચીવળવાનાં અનેક અનુકૂળનો, એકદમ નરમ લચીલું હાડકા વગરનું શરીર ફક્ત બે પ્લેટ જેવી રચના, જે મુખનાં ભાગને આધાર આપે, ૨૮૦ જેટલા વેલ્ક્યું સકશન કપ વાળા આઠ હાથ જેના થકી સરળતાથી સમુદ્ર સપાટી પર સરકી શકે તેમજ અન્ય જીવનો શિકાર કરી શકે, લોહીમાં copper-rich protein એટલે hemocyanin હોવાથી રંગે ભૂરૂ લોહી, hemocyanin માં ઓક્સિજન વહન ક્ષમતા હીમોગ્લોબીનનાં સાપેક્ષે ઓછી જેના કારણે ઓક્સિજનની જરૂરીયાતને પહોંચીવળવા વધુ લોહી પંપ કરવાની જરૂર એટલે ત્રણ હૃદય. નાના બે હૃદય લોહીને દબાણથી ચૂંઈમાં પહોંચાડે જ્યાંથી લોહીમાં મહત્તમ ઓક્સિજન ભેળવી સીધું લોહી મુખ્ય હૃદયને મળે અને મુખ્ય હૃદય એ લોહીને શરીરનાં વિવિધ અંગો સુધી પહોંચાડે. આમ ત્રણ હૃદયનાં તાલમેલથી વધુ ઓક્સિજન મેળવી ઓક્ટોપસ સમુદ્રમાં ઊંડાઈમાં કે છીછરા પાણીમાં અનુકૂળન કરી જીવી શકે. અન્ય બે જીવો "સ્કિવડ" માં ત્રણ અને અળસિયામાં પણ પાંચ હૃદય હોય.

આકારમાં ઓક્ટોપસ નાનાથી લઈ ૨ મી. જેટલો આકારનાં હોય શકે, તેના આઠ હાથનાં સંચાલન માટે શરીરમાં એક વધુ અનુકૂલન. તેના મુખ્ય મગજ(બ્રેઈન) સિવાય એક હાથમાં એક એમ કુલ આઠ હાથનાં અલગ-અલગ મગજ જેનું સંચાલન મુખ્ય મગજ કરે. આમ નવ મગજનાં તાલમેલથી આઠ હાથો તથા શરીરને ઓપરેટ કરે. સ્વ-રક્ષણ માટે

કાર્ચીડાની જેમ પોતાના શરીરનો રંગ બદલી શકે. આસપાસની જગ્યા મુજબ અદ્રશ્ય ભાસ થાય એવી રીતે ક્ષણભરમાં chromatophores સેલની મદદથી રંગ તથા શરીરપરની પેટર્ન બદલે. વધુમાં રક્ષણ માટે શિકારી પર શાહી જેવું દ્રવ્ય સ્પ્રે કરે જે શિકારીને ક્ષણિક માટે અંધ કરી શકે.

રંગ બદલવાની અને આકારમાં ઢાળવાની કળાથી મીમીક ઓક્ટોપસ (Thaumoctopus mimicus)

જેલીફિશ, લાયન ફીશ, સમુદ્રી સાપ કે ફ્લેટ ફીશ જેવા વિવિધ આકાર બનાવી શિકાર કરવામાં કે શિકારીથી બચવામાં નિપૂર્ણતા ધરાવે. પેસિફિક ગોલ્ડેન ઓક્ટોપસ ભુખું રહી સાત માસ સુધી તેના ઈંડાનું રક્ષણ કરી સેવન કરે. અને અંતે પોતે મોતને ભેટે. બ્લેન્કેટ ઓક્ટોપસ (Tremoctopus Species) દેખાવે એક મોટી ચાદર જેવો, જે પ્રજાતિની માદાની લંબાઈ ૨ મી. જ્યારે નરની લંબાઈ ફક્ત ૨.૫ સે.મી, આમ વજનમાં પણ માદા ઓક્ટોપસ નર ઓક્ટોપસ થી ૧૦૦૦૦ ગણો વધુ. આ તો ઓક્ટોપસની બે-ત્રણ પ્રજાતિની ચર્ચા કરી એમાં વળી "ત્રણ હૃદય-નવ મગજ" વાળા આ જીવની ૩૦૦ જેટલી પ્રજાતિ...!!!

https://youtu.be/74FvZsXy_YM

<https://conchology.co.in>

<www.facebook.com/conchology.co.in>

- મેહુલ & હિરલ

તા.૦૧/૦૩/૨૦૨૧